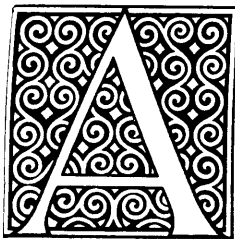

Ljász Gyula eredeti rajza.

TÉLI HADJÁRAT A KÁRPÁTOKBAN.

Az 1914. és 1915. esztendő fordulóján szövetséges seregeinknek arcvonala a Pilica—Rava—Nida—Dunajec—kárpati hágók vonalában húzódott, miután minden addigi orosz támadótervet diadalmasan meghiusított. Sikereinket betetőzte a február 7-e és 15-e közt vívott mazuri téli csata, melyben, mint láttuk, Hindenburg nemcsak kiszorította az ellenséget Kelet-Poroszországból, hanem az ott felvonult orosz seregeket döntően meg is verte.

Ilyen körülmények után egészen természetes volt, hogy az orosz generalisszimus lemondott a Berlin, illetve Posen, Porosz-Szilézia és Krakó felé való előnyomulás gondolatáról és új haditervet készített.

Az előnyomulásnak minél előbb való megkezdésére kötelezte őt az a szerződés, amelyet Franciaország, Anglia és Oroszország 1914 decemberében kötöttek egymással. Ennek a szerződésnek 3-ik pontja szerint Konstantinápoly és a Dardanellek Oroszország tulajdonába jutnak, ámde ez utóbbi állam a szerződés 5-ik pontjában viszont arra kötelezte magát, hogy hadierőjével legkésőbb március végéig — Berlinig nyomul előre

Nem tagadhatjuk, nehéz helyzet előtt állott *Nikolajevics* nagyherceg. Az említett szerződés rideg betűi megparancsolták neki a gyors előnyomulást, ámde a magyar, osztrák és német seregek áttörhetetlen acélfalként állották útját az orosz »gőzhengernek« akkor, amikor az a nyugatlengyelországi dicső küzdelmeink után hatalmas módon — visszafelé gurult! Azonban valamit tennie kellett már azért is, mert a semleges államok elhatározása szintén érni kezdett. Románia, Bulgária és Görögország sehogysem voltak megnyerhetők az ántánt oldalán való beavatkozás eszméjének, Svédországban pedig egyre több javaslat hangzott el — Finnország elfoglalásának érdekében.

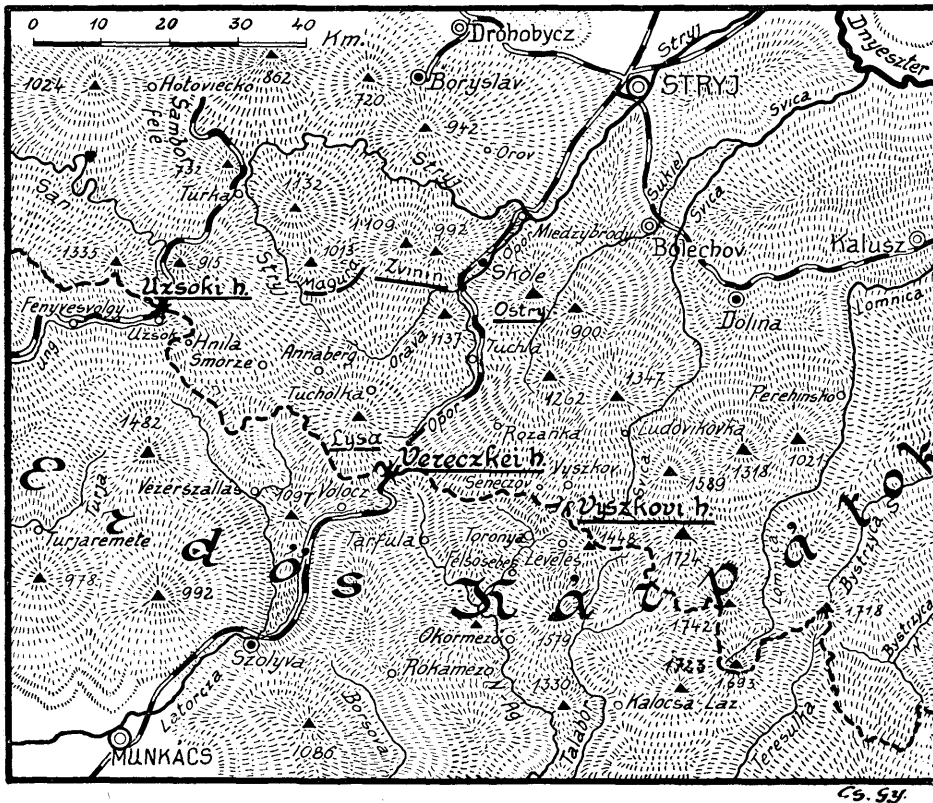
*Nikolajevics Miklós*nak nem volt vesztetni való ideje. Teljesíteni kellett a szerződés parancsoló határozatát s győzelmes fegyvertényekkel kellett megnyernie a semlegeseket is.

Igy történt aztán, hogy az orosz tömegek, miután a Berlin felé való előnyomulás meghiusult, egészen váratlanul — a Kárpátokra vetették magukat, ezzel a jelszóval: »Nemcsak a Balkánra, hanem Berlinbe és Bécsbe is Magyarországon keresztül visz az út.«

Ennek az elhatározásnak katonai és politikai okok voltak a rúgói.

Az orosz cár és *Nikolajevics Miklós* nagyherceg.

Az Erdős-Kárpátok.

a nagy célokra való egyesülésnek olyan sziklája rejtőzött, amelyet senki és semmi meg nem törhet és meg nem in-gathat.

Hanem az orosz fővezér ezt nem tudta.

Helytelen számítása mellett arra is gondolt, hogy ha Magyarországot megszállja, valóban sikerülni fog a kalmár Angliának kiéheztetési terve, mert hiszen hazánk, mint agrikultur állam, mindenféle terményből bőven termel felesleget, már pedig ha sikerül a tél folyamán Magyarország ércfalát, a

Kárpátokat áttörnie, ezzel az egész 1915. évi termést nemcsak tőlünk és Ausztriától, hanem Németországtól is elvonhatják.

Az orosz fővezér valószínűleg abban a — természetesen helytelen — meggyőződésben volt, hogy a magyar és osztrák csapatok már egészen megrendültek s így, ha nagy erővel támadja őket meg, fölöttük rövid idő alatt döntő diadalt arathat. Ezek a csapatok különben is nagyon veszedelmes oldalállást foglaltak el azzal az orosz haderővel szemben, amely a Berlin ellen való második offenzívát végezte volna. Le kellett tehát törni a monarchia se-regeit.

E katonai okok mellett nagyon fontos politikai okok is ösztönözték az oroszokat, mikor a kárpáti támadást határozták el.

Nikolajevics nagyherceg nagyon jól tudta, hogy a kettős monarchiának és így haderőinek legerősebb támasza Magyarország. Ezért hazánkat akarta elsősorban elárasztani az orosz tömegekkel, már annál is inkább, mert azt remélte, hogy Magyarországnak sok nemzeti-sége a »felszabadító« oroszok megjelenésekor a magyarok ellen fog fordulni. Milyen balga hiedelem! Hiszen a háború már az első napokban beigazolta, hogy a szláv, magyarországi német és román a magyar édestestvérének érzi magát ebben az ezeréves országban. A háború előtti nemzetiségi surlódások csak jelentéktelen hullámok voltak, amelyek alatt a megértésnek s

Nagyon természetes tehát, hogy Magyarország elfoglalása rendkívül előnyös, sőt talán döntő jelentőségű lett volna az ántánt ügyére nézve. Ebben az esetben nemcsak a kiéheztetési terv sikerül, hanem az orosz hadak a Duna—Száva-vonalán örökös csapatainkat legyőzvé, közvetlen katonai érintkezésbe juthatnak balkáni ellenségeinkkel. Az is nagyon természetes, hogy Magyarország kiváló hadműveleti alapul kínálkozott a Berlin és Bécs felé irányuló további orosz offenzíva számára.

Nikolajevics Miklós tehát nagy sikereket remélt Magyarország meghódításától. Ámde rosszul számított. Tervét nem valósíthatta meg. Száz- és százezer főből álló seregei elvérzettek a Kárpátok bércei között. A hazájukért lán-goló lelkesedéssel küzdő katonáink hősiességével és hű szövetségeseink csapatainak önfel-áldozó bátorságával és kitartásával szemben a rettenetes orosz túlerő is gyöngének bizonyult.

A KÁRPÁTI KÜZDELMEK SZÍNTERE.

A téli nagy küzdelmek színterének nyugati határa körülbelül azon a környéken van, ahol a Dunajec festői sziklák közt elhagyja hazánkat, délkeleten pedig egészen a magyar—bukovinai—román határig terjed. A déli ha-

tárt általában Magyarország határa alkotja, észak, illetve északkelet felé azonban a küzdelmek színtere az egész hegyes területet magában foglalja. Magyarország határvonala a nyugati és keleti két végpont közt legalább 500 km. hosszú. Ezen a vonalon, a Dunajec és a Poprád közt, a Magas-Tátra előhegységeit, azontúl kelet felé pedig az *Erdős-Kárpátoknak* vad láncolatát találjuk, amelyeknek nyugati részét *Keleti-Beszkidéknek* is nevezik.

Az Erdős-Kárpátoknak hadműveleti szempontból legfontosabb része a *Duklai-horpadás*, amely a hártfa—neusandeci országúton lévő Tylici-hágótól (688 m.) a Lupkovi-hágóig (685 m.) ér. Körülbelül a közepén fekszik a Duklai-hágó (502 m.), melyen át a (varannó)—felsővízköz—dukla—krosznói műút vezet. A Duklai-horpadást mintegy tíz, egészen jól járható útszeli át, így például az 559 m. magas Konieczna-hágón át vezető zboró—gorlicei műút, amelyek Eperjest, illetve Varannót — a Nagy-Magyar-Alföld küszöbét — már három menet után elérik. A támadásra szánt ellenséges erők gyülekezésére a mintegy 50 km. hosszú és 5—15 km. széles jaszló—krosznói medence igen jó területül kínálkozik, ahonnan a magyar határ átlag csak 25 kilométernyire van.

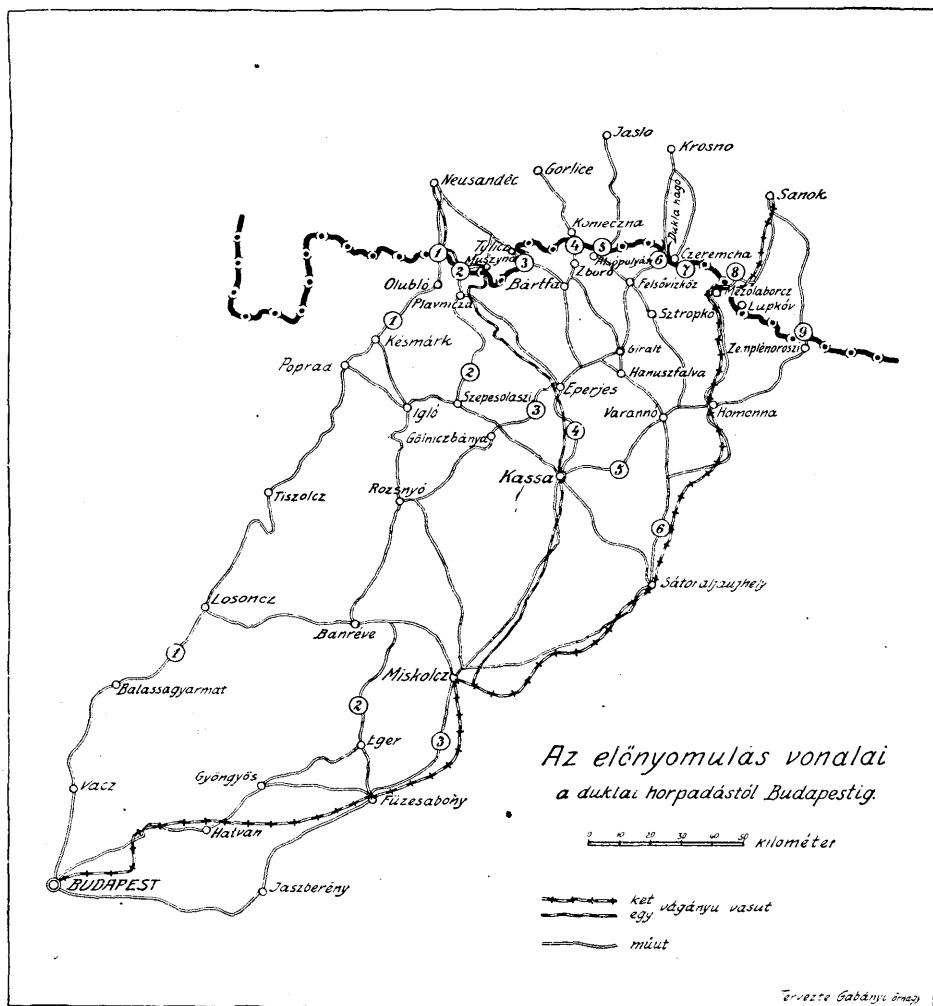
A Duklai-horpadásnak hadműveleti körletébe kell számítanunk még a Lupkovi-(Beszkid)-hágót is, amelyen két vágányú vasúti vonal és a homonna—szanoki műút vezet át, végül a Zemplénoroszi-(Orosz-Ruszkai)-hágót (797 méter), melyen ugyancsak

Homonnáról indulva, Szinna és Takcsány községeken át a Círókapaták völgyében fekvő Nagypolányt, majd a vértől áztatott Csisna és Baligród galíciai helységeket érintve, a Szan mellett Lisko városát érhetjük el s innen a közeli jaszló—szanoki medencébe juthatunk.

Ugyanis a Lupkovi- és a Zemplénoroszi-hágón át vezető utak a Duklai-horpadás felől épített utak egy részével *Varannó és Homonna városoknál összekapcsolódnak*. Ezen a fontos területen nem kevesebb mint hat igen jó út vezet át.

Ha az ellenségnek sikerül a Duklai-horpadást elfoglalni s az attól közvetlenül keletre álló védőt visszaszorítani s Eperjest, valamint Varannó és Homonna területét elérni, úgy már megkerülte az Erdős-Kárpátok többi hágóin álló védőerőket s tőlük *excentrikusan* kezdetben 9, majd 6, végül 3 kitűnő műúton nyomulhat a Tiszától nyugatra lévő vidéken Magyarország fővárosa ellen, mely Eperjestől légvonalban mintegy 240 km-nyire fekszik. Ezt az előnyomulást az Erdős-Kárpátok többi védőserege nem tudná megakadályozni.

A kárpáti terület e részének még az a jelentősége is van, hogy seregeink ezen a vonalon a Przemyslt támadó orosz hadsereg biztonságát is veszélyeztethették volna. Przemysl várához,

Böhm-Ermolli lovassági tábornok és Szurmay Sándor altábornagy Hajasdon. (1915 február 13-án.)

melyet az oroszok 1914 november 12-én ismét körülzártak, legközelebb a Lupkovi-, Zemplénoroszi- és a 889 m. magasan fekvő Uzsoki-hágó fekszik, melyek vidékéről már mintegy három menet távolságban a várat körülzáró ellenség hátába kerülhattünk volna.

A Duklai-horpadásnak, a Lupkovi-, a Zemplénoroszi- és az Uzsoki hágónak e hadászati jelentőségénél fogva, egészen természetes, hogy a legsúlyosabb harcok az említett horpadásnak, illetve hágóknak területén folytak le. Az oroszok nagy offenzívájuk élét a Duklai-horpadásra, s ezzel kapcsolatban a Lupkovi- és a Zemplénoroszi-hágóra irányították, amelyen át az Erdős-Kárpátokat megkerülhették s Budapestet a legrövidebb irányban megközelíthették volna. Az Uzsoki-hágónál azonban inkább csak aktív defenzívát fejtettek ki, hogy feltartóztassák azokat az erőinket, amelyek a Przemysl körülzáró seregük hátába törhettek volna.

Az Erdős-Kárpátok a Duklai-horpadás keleti határától kezdve kelet felé fokozatosan emelkednek, vadabbak és kevésbé járhatók lesznek. A harántutak elszigeteltek, a mellékterepen — különösen télen — csak egészen kis csapatok mozoghatnak s így a szorosok, illetve hágók védőcsoportjai egymást nem támogatathatják. Az Erdős-Kárpátokat átszelik: a Vereckei hágó

(841 méter); Munkács—Tucholka—Szkole—Sztrij); a Volóczi hágó (1014 m.; Munkács—Opor-völgy—Szkole—Sztrij); a Viszkovi hágó (941 m.; Huszt—Ökörmező—Toronya—Dolina); a Pantir (Taracköz—Zielona—Nadvorna); a Jablonicza (931 m.; Máramarossziget—Körösmező—Delatin—Nadvorna); a Priszlop (a hágó legmagasabb pontja — 1413 m. — Bukovina határától nyugatra mintegy 18 km.-re Magyarországon van; Máramarossziget—Jakobeni—Kimpolung—Gurahumora—Szucsava, illetve Máramarossziget—Kirlibaba—Moldava—Izvor—Kuti Galiciában, illetve Radautz Bukovinában); a Radnai-hágó; ez nem vezet át a határon, hanem Besztercéről indulva, Kirlibabától nyugatra, még Magyarországon a máramarossziget—kirlibabai műútba torkollik. Végül a Borgóprundi-hágó (Beszterce—Dornavatra—Jakobeni, ahol a műút a Kirlibabából Szucsavába vezető műúttal találkozik).

Hadászati szempontból fontos, hogy a felsorolt hágók előtt, tőlük 2—4 menetre az ú. n. »külső kárpáti műút« (Gurahumora—Kuti—Kolomea—Nadvorna—Dolina—Sztrij) és a »külső« kárpáti vasút (Gurahumora—Csernovitz—Kolomea—Sztaniszlau—Sztrij) vonul el. Ez a műút, különösen pedig a vasút, az oroszok szempontjából mint fontos hadtápvonal szerepelt és elvesztését nagyon fájlalták volna.

Az Uzsoki-hágótól keletre fekvő harántutakon át végrehajtott ellenséges betörés közvetlen veszéllyel nem fenyeget, egyrészt azért, mert az elszigetelt és aránylag nem nagy ellenséges oszlopoknak egymással kapcsolatos működése nagyon meg van nehezítve, másrészt pedig azért, mert a védő, minél inkább visszavonul, annál jobban közeledik hadművelési alapja: Magyarország belseje felé. Politikai szempontból azon-

Ivanov orosz tábornok.

Francia eredeti után.

Kézitusa a kárpáti téli esztában.

Corbelli A. rajza.

ban szükség volt a hágóknak szívós védelmére, hogy Magyarországot a vad orosz hordák pusztításától megvédelmezzük és hogy a közeli Romániát hatalmunk dokumentálásával megtartsuk semlegességében.

Ezért kell nagy jelentőséget tulajdonítanunk Bukovina dicsőséges visszafoglalásának is.

HELYZETÜNK A KÁRPÁTI TÉLI HADJÁRAT KEZDETÉN.

Miután seregeink 1914 őszén a Szan vonalról visszavonultak, *arcvonalunk* a Kárpátokban és Galícia nyugati részében november közepén a következő volt :

A bukovinai Szeret-folyó — Verochta — Alsó-Vereczke — Nagyberezna — Homonna — Bártfa — Limanova — Vielicska.

A limanovai diadalmas csata után győzelmes seregeink nemcsak a nyugatgalíciai orosz arcvonalat nyomták vissza, hanem kihatása volt ennek a győzelemnek a kárpáti arcvonalra is. Elfoglaltuk a Szanok—krosznói medencét s Galícia nyugati részében csaknem a Dunajecig nyomultunk előre. Később óriási orosz tömegek léptek föl, amelyek elől a Kárpátok egyes pontjain és Bukovinában visszamentünk, s arcvonalunk *január közepe táján* így alakult ki :

Bukovinában a Moldava-folyó felső folyása, továbbá : Kőrösmező—Pantir-hágó—Ökörmező—Vezérszállás—Révhely—Nagypolyán—Virava—Bányavölgy—Zboró—Gorlice környéke—Zaklicin s a Dunajectől nyugatra lévő terület.

Az oroszok már január közepe táján óriási erőket szállítottak Galiciába és a Kárpátok harctereire. Kárpótlást kerestek azért a veregségért, amely Limanovánál érte őket és egyszersemindenkorra megakasztotta az oroszoknak Krakó ellen való előnyomulását. Ezt belátta az orosz hadvezetőség is és így elhatározta, hogy a nyugat felé való offenzíva tervét elejtve, igen nagy erővel *Magyarországba* tör utat magának a Kárpátokon keresztül. Ennek az ellenséges offenzívának és a mi sikeres aktív védekezésünknek következménye volt a kárpáti téli hadjárat. *Először csak az egyes hágóknál törték ki harcok,*

majd ezek az egymástól elszigetelt küzdelmek összefüggő, nagy csatává fejlődtek, amely a hős szövetséges seregekre sikert és dicsőséget hozott.

A Dunajec-arcvonal ellen az év első hónapjaiban *Ivanov* tábornok, a kárpáti arcvonalon pedig *Mihály* nagyherceg, majd utóbb *Dimitriev Ratko* 3. hadserege működött, míg a Dukla-horpadással szemben *Bruszilov* tábornoknak 8. hadserege állott.

Hadvezetőségünk még decemberben átcsoportosította a Magyarország kapuit védő seregeket. Már akkor egyre jobban érvényesült a német hadvezetőségénél is az a felfogás, hogy az európai hadihelyzet súlypontja az orosz harctéren, s annak is elsősorban a déli részén, Kárpátokban és a velük szomszédos Galiciában van. Ennek az egyre erősödő helyes meggyőződésének lett az eredménye, hogy nemcsak általában az orosz harctéren, hanem Nyugat-Galiciában majd végül a Kárpátokban is egyre nagyobb számmal vonultak fel német csapatok. Magyar, osztrák és német katonák a legnagyobb összhangban s a legmelegebb bajtársi szellemmel küzdöttek rendkívül nehéz viszonyok között.

Haderőnk csoportosítása *fokozatosan* a következőképpen alakult ki a kárpáti téli és tavaszi hadjárat idején :

József Ferdinánd főherceg 4. hadserege Galícia nyugati részében. Hozzá csatlakozva *Mackensen* német tábornok hadserege Gorlice környékén, ahova csak a tavasz beálltával került ; addig Orosz-Lengyelországban működött ;

Boroevics hadseregparancsnokunk és *Marwitz* német tábornok a Duklai-horpadással szemben. Hozzá csatlakozott

Böhm-Ermolli 2. hadserege, tovább kelet felé

Linsingen német tábornok déli német hadserege. Ennek balszárnyán az Uzsoki-hágó hősének, *Szurmay Sándor* cs. és kir. altábornagy, honvédelmi államtitkárnak hadseregcsoportja működött diadalmasan, végül : a *Hoffmann* altábornagy, munkácsi katonai parancsnoknak, majd *Fischer* vezérőrnagynak csapataiból fokozatosan kifejlődött

Pflanzer-Baltin-hadsereg, mely Bukovina és Galícia délkeleti részét szabadította fel.

